

ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ РІЗНИХ ТИПОЛОГІЙ І КЛАСИФІКАЦІЙ СТУДЕНТІВ ДЛЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОГРАМ, СПРЯМОВАНИХ НА ФОРМУВАННЯ ДУХОВНО-МОРАЛЬНИХ ЦІННОСТЕЙ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ

Сергій Гуров

Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького

Анотація:

У статті наведено основні класифікації студентів і результати аналізу щодо виявлення основних характеристик майбутніх фахівців. Проаналізовано новітні підходи до виявлення основних психолого-педагогічних характеристик студентів, які обирають майбутні професії. Висвітлено різні підходи як вітчизняних, так і зарубіжних учених, які займалися розв'язанням проблеми різних типів класифікацій. З'ясовано мотиви навчання та виховання студентів у процесі здобуття ними знань у вищому навчальному закладі й окреслено психологічну типологію майбутніх фахівців, що обирають різні спеціальності.

Ключові слова:

вікові характеристики студентів; основні класифікації студентів; психологічна типологія майбутніх фахівців.

Аннотация:

Гуров Сергей. Теоретический анализ различных типологий и классификаций студентов для реализации программ по формированию духовно-нравственных ценностей будущих специалистов.

В статье приведены основные классификации студентов и результаты анализа относительно выявления основных характеристик будущих специалистов. Проанализированы новые подходы к выявлению основных психолого-педагогических характеристик студентов, которые выбирают будущие профессии. Представлены различные подходы как отечественных, так и зарубежных ученых, которые занимались решением проблем различных типов классификаций. Определены мотивы обучения и воспитания студентов в процессе получения знаний в высшем учебном заведении и изложена психологическая типология будущих специалистов, которые выбирают разные специальности.

Ключевые слова:

возрастные характеристики студентов; основные классификации студентов; психологическая типология будущих специалистов.

Resume:

Gurov Serhii. Theoretical analysis of different typologies and classifications of students for programs of formation of future specialists' spiritual and moral values.

The article provides the basic classification of future professionals. The new approaches to find out major psychological and educational characteristics of students who choose future professions are analyzed. The different approaches of both domestic and foreign scientists who were involved in the problem solving various types of classifications are represented. Also the different motives of training and education of students in the acquisition of knowledge in higher education institutions are outlined, and psychographic typology of future professionals choosing different specialties is suggested.

Key words:

age characteristics of students; basic classifications of students; psychographic typology of future specialists.

Постановка проблеми. Сьогодні інформаційні та комунікаційні технології поширюються в усьому світі надзвичайно швидкими темпами, унаслідок чого вчені та педагоги стикаються з новим типом покоління студентів, які розвивають і виховують себе за допомогою різних сучасних технологій.

Вищі навчальні заклади є важливим соціальним інститутом, який впливає на формування соціальної структури особистості як активного суб'єкта й носія суспільних цінностей. Соціокультурне середовище освітньої установи впливає не тільки на особистість, а й на професійні якості, соціально-психологічні характеристики, життєві цінності та ідеали. Наразі перед студентом стоїть проблема вибору професії та інтеграції в соціально-професійну структуру суспільства, і цей процес реалізується через його ціннісні орієнтири.

Вибір майбутньої професії пов'язаний із вибором вищого навчального закладу та спеціальності. Із першого курсу студенти зазнають процесу адаптації в малих групах, до яких вони входять, вчать налагоджувати взаємовідносини в них, унаслідок чого виробляється єдина система цінностей.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сформульована мета й окреслені завдання нашого дослідження зумовили аналіз теоретичних і експериментальних наукових матеріалів (Б. Ананьєв, О. Асмолов, І. Бех, Д. Бокум, Л. Виготський, Д. Ельконін, Е. Еріксон, Е. Ільїн, І. Кон, Г. Костюк, Г. Крайг, У. Крейн, Д. Леонт'єв, А. Маслоу, Ж. Піаже, І. Шаповаленко та ін.), у яких розкрито внутрішні механізми розвитку й поведінки студентів і висвітлено зміни, що відбуваються в процесі формування духовно-моральних цінностей особистості, зокрема майбутніх фахівців гуманітарних спеціальностей.

Формулювання цілей статті. Метою нашої статі є виявлення особливостей виховання студентів, а також аналіз різних класифікацій студентів, необхідний для розробки програм формування духовно-моральних цінностей майбутніх фахівців гуманітарних спеціальностей.

Виклад основного матеріалу дослідження. Класифікація – це система супідрядних понять, класів об'єктів, галузей знань або діяльності людини. За допомогою типологічного аналізу класифікація сприяє руху науки від емпіричних

знань до її теоретичного осмислення. Типологія, яка спирається на виявлення подібності та відмінності досліджуваних об'єктів, є методом наукового пізнання, в основі якого – розчленовування систем об'єктів і їх угруповання за допомогою узагальненої, ідеалізованої моделі або типу. Типологія, порівняно з класифікацією, являє собою більш високий рівень пізнання; при її побудові, на відміну від класифікації, не потрібно розчленування всіх без винятку типів, складників об'єкта, що пізнається.

У психолого-педагогічних дослідженнях В. Алексеевої, Ю. Толстова, Г. Татарова, В. Ядова та інших метод типологічної класифікації розглядається як спосіб характеристики особистості. Так, В. Алексеева вважає, що «тип» найчастіше вживається там, де об'єктом вивчення виступають явища і процеси, пов'язані, залежні, породжені, співвідносні з діяльністю [1]. Є багато різних схем вікових класифікацій, тому немає чітких орієнтирів, у якій саме сфері (когнітивній, емоційно-мотиваційній, діяльнісній) закономірними є зміни, пов'язані саме з віком у студентської молоді.

Студент як особистість певного віку (16-25+) характеризується з трьох боків: з психологічного (як єдність психологічних процесів), з соціального (як суб'єкт, який вступає у суспільні відносини, має певні якості й належить до певної соціальної групи), з біологічного (тип вищої нервової діяльності, будова аналізаторів, безумовні рефлекси, інстинкти, фізична сила, статура, риси обличчя, колір шкіри, очей, зріст тощо). Ураховуючи ці особливості, ми вирішили дотримуватися схеми вікових періодизацій, запропонованої в дослідженнях Г. Хола, Ф. Райса [10; 14], які розглядали вік від 17 до 25 років як період дорослішання. Саме цей період має переваги в здатності до навчання, засвоєння навчальної інформації, до виконання навчальної діяльності, зокрема й запам'ятовування навчального матеріалу, розв'язування задач, виконання завдань різних типів навчального контролю й самоконтролю [3, с. 229].

Час навчання у вищому навчальному закладі збігається з першим періодом зрілості, який відрізняється складністю становлення особистісних характеристик – процес, проаналізований у роботах таких учених, як Б. Ананьєв, А. Дмитрієв, І. Кон, В. Лісовський, З. Єсарєва та ін. Характерною рисою духовно-морального розвитку в цьому віці є посилення свідомих мотивів поведінки, тому що на цей період припадає пора самоаналізу та самооцінювання. Зміцнюються якості, яких не вистачало в школі – цілеспрямованість,

рішучість, наполегливість, самостійність, ініціатива, вміння володіти собою, а також підвищується інтерес до духовно-моральних проблем (цілі, спосіб життя, обов'язок, любов, вірність тощо).

Водночас, здатність людини до свідомої регуляції своєї поведінки в 17-19 років може бути розвинена не повною мірою, а тому часто можна спостерігати невмотивовані ризики, невміння передбачити наслідки своїх учинків, в основі яких можуть бути не завжди гідні мотиви. Так, В. Лісовський зазначає, що 19-20 років – це вік безкорисливих жертв і повної самовіддачі, але й частих негативних проявів [2].

Сучасна студентська молодь проводить час, насичений друкованою, електронною, цифровою трансляцією та засобами масової інформації. Вони слухають і записують музику, переглядають, створюють і публікують контент в Інтернеті, грають у різні комп'ютерні ігри та дивляться телевизор. Сьогодні вони кожного дня розмовляють по мобільних телефонах і надсилають миттєві повідомлення набагато більше, ніж спілкуються один з одним безпосередньо.

Як правило, ці студенти мають такі характеристики:

Вони не хочуть бути пов'язані з традиційними графіками, не бажають учитися обов'язково в аудиторії, воліючи використовувати інформаційні технології, щоб навчатися в будь-який час дня та ночі, дистанційно, у будь-якій точці світу.

Сучасні студенти обирають для виконання завдань нові й творчі способи. Їх потреба в альтернативних методах для виконання завдань створює проблеми при використанні традиційних вимірювань для визначення їхньої продуктивності.

Вони соціально орієнтовані, люблять подорожувати в групах, роблять спільні покупки та шукають можливості для ідентифікації з іншими людьми в меншому масштабі, об'єднують молодіжні спільноти по всьому світу. Майбутні фахівці бажають поділитися з іншими тим, чого вони навчилися, і це насправді допомагає їм формувати власну особистість.

Сучасних студентів навчили бути толерантними до всіх рас, релігій і сексуальних орієнтацій. Вони не обмежують себе інформацією, наявною в місцевих бібліотеках, або лінійними пошуками в енциклопедіях за темами. Студенти більше використовують електронні ресурси, такі, як мобільні телефони, портативні пристрої, ніж паперові носії інформації, тому що сучасні технології дають їм можливість висловлювати свою думку та ставити власні запитання суспільству. Вони швидко адаптувалися до цих технологій і

використовують їх, щоб знайти потрібну інформацію.

Сучасна молодь більше схильна до ризиків, маючи спільну ідею: «Якщо це не працює, то ми спробуємо ще раз». Студенти також цінують вільний час, тому що дивляться на життя як на щось невизначене, оскільки зараз усе дуже різко міняється: суспільні цінності підмінюються миттєвим вигодам, змінюються закони й умови, критерії щодо професійності фахівців та ін. Усе це змушує їх швидко реагувати на зміни в суспільстві та адаптуватися до нових умов.

За оцінками дослідників, сформованими шляхом опитування, значна частина студентів вищих навчальних закладів бажає робити більше, ніж просто відвідувати заняття у виші. Припускається, що деякі студенти в період навчання будуть працевлаштовані (неповна зайнятість), а дехто може бути одруженим (заміжною) і/або мати дітей, адже значна частина студентів вищих навчальних закладів буде у віці від 16 до 25+ років. Незначна кількість студентів може отримувати другу вищу освіту, тобто ці студенти вже сильніше мотивовані до знань, але не всі з них прагнуть «прожити» студентське життя ще раз.

На думку О. Столярчук, залежно від змісту мотиваційної сфери, можна розробити таку типологію студентів:

«Навчання заради навчання» – тип студентів, які є безпосередніми учасниками навчального процесу й мають на меті набуття знань, умінь і навичок;

«Навчання заради комунікації» – навчання сприймається такими студентами як спосіб налагодження комунікації, пошук нових знайомств і співрозмовників;

«Навчання заради самоствердження» – студенти, які самостверджуються в процесі навчання;

«Навчання за рахунок інших» – студенти, які навчаються за рахунок інших, не використовуючи свої знання [5].

Наведена типологія студентів у практичній діяльності В. Лисовського відображена так:

1. «Гармонійний» – розвинений, культурний, товариський студент, який свідомо обирає свою майбутню професію. Чесний і порядний, учиться добре, бере активну участь у науковій і громадській роботі, цікавиться літературою та мистецтвом, подіями суспільного життя, займається спортом.

2. «Професіонал» – обирає професію свідомо, навчається добре, але в науково-дослідницькій роботі бере участь рідко, оскільки більше орієнтований на практичну діяльність після здобуття освіти.

3. «Академік» – обирає свою спеціальність свідомо, навчається тільки на «відмінно» й

прагне далі навчатися в аспірантурі. Багато часу приділяє науково-дослідницькій роботі, часом на шкоду іншим заняттям.

4. «Громадський працівник» – має схильність до громадської діяльності, яка часто переважає над іншими видами діяльності, що негативно впливає на навчальну й наукову активність.

5. «Любитель мистецтв» – навчається добре, має розвинений естетичний смак, широкий кругозір і глибоку художню ерудицію, інтереси спрямовані, в основному, у сферу літератури й мистецтва, рідко бере участь у науковій роботі.

6. «Старанний» – обирає спеціальність не зовсім свідомо, проте вчиться старанно; не володіє розвиненими здібностями, але заборгованостей у навчанні, як правило, не має. Практично не цікавиться літературою та мистецтвом, не багато спілкується в колективі, тому що багато часу віддає навчанню, однак ходить у кіно, на концерти та в клуби.

7. «Середняк» – обирає професію, особливо не замислюючись, навчається «як вийде», не докладаючи особливих зусиль. Має принцип: «Отримаю диплом і буду працювати не гірше за інших».

8. «Розчарований» – прагне утвердити себе в різного роду хобі, мистецтві, спорті, намагається вчитися добре, але обрана спеціальність виявилася малопривабливою. Від навчання не відчуває задоволення, однак переконаний, що потрібно отримати спеціальність.

9. «Ледар» – навчається, як правило, на низькому рівні, участі в науково-дослідницькій і громадській роботі не бере, про своє професійне визнання не замислюється, але цілком задоволений собою.

10. «Творчий» – має власний творчий підхід до будь-якої справи – чи то до навчання, чи то до громадської роботи або дозвілля. Але його не цікавлять ті заняття, де необхідні посидючість, старанність, охайність і виконавська дисципліна.

11. «Богемний» – навчається на так званих «престижних спеціальностях», зверхньо ставиться до студентів, які навчаються «масових професій». Прагне до лідерства в компанії собі подібних, до інших студентів ставиться зневажливо. «Про все» начувся, хоча знання його вибагливі. У мистецтві більше цікавиться «модними» течіями та завжди має «свою думку», відмінну від думки «мас», завсідник кафе та модних клубів [4].

Іншу класифікацію, що базується на успішності студентів за циклами предметів і містить характеристики розвитку інтелекту, рис характеру, спрямованості особистості, самооцінки та взаємовідносин у студентській групі, пропонує М. Тутушкіна. В «універсалів» (близько 8%) гарний загальний розвиток і достатньо високий рівень невербального

інтелекту. Вчать на «добре» та «відмінно», досить легко засвоюють нові знання, всебічно розвинені та мають високий рівень самоорганізації та самоконтролю, але, водночас, тривожні, неспокійні, фрустровані щодо правильності вибору спеціальності. «Універсали» мають нахил до управлінської, науково-педагогічної та науково-дослідницької діяльності. Мають високий статус емоційного, організаційного, інформаційного лідера в студентському середовищі.

У «теоретиків» (близько 20%) добре розвинений вербальний інтелект і логічне мислення, однак проблеми з конструктивним. Мають гарні успіхи в теоретичних дисциплінах, особливо в гуманітарних, однак є проблеми з прикладними науками і, водночас, не зовсім задоволені навчанням у виші, тому що потребують активних методів навчання для прояву свого творчого потенціалу. «Теоретики» пов'язують своє майбутнє з науково-педагогічною і науково-дослідницькою діяльністю, упевнені в собі, але, разом із тим, мають внутрішні конфлікти щодо правильності професійного вибору. У них завищена самооцінка, низький рівень адаптованості, що пояснюється їх невисокою думкою про здібності інших студентів.

У «спеціалістів» (22%) – добре розвинений невербальний інтелект, їм більше до вподоби конструкторська та технологічна діяльність, що підштовхує їх до аграрних і технічних вишів. Вони задоволені вивченням теоретичних предметів і спеціальних та прикладних дисциплін. Характеризуючи цю групу студентів, можна виявити в них реалістичність, практичність, сміливість, наполегливість, однак вони відрізняються конформізмом і дещо завищеною самооцінкою.

«Практики» (40%) дещо схожі зі спеціалістами щодо професійної спрямованості навчання, але відрізняються соціальною та емоційною зрілістю, самовпевненістю, середнім рівнем тривожності; вони надають другорядне значення комунікабельності та суб'єктивним цінностям. Загалом «практики» задоволені навчанням у ВНЗ, але висувають досить високі вимоги до викладання спеціальних предметів. Відносини зі студентською групою стабільно позитивні, мають добрі та відмінні оцінки за виробничу практику. Представники цієї групи майбутнє пов'язують з управлінською діяльністю в середній управлінській ланці.

«Слабкі» (10%) студенти самовпевнені, незалежні, занурені в себе та власні бажання, емоційно стабільні, особистісна тривожність не значна. Вимог щодо викладання дисциплін не висувають, оцінки мають переважно «задовільно». Щодо власної характеристики, то

вибирають нейтральні самооцінки, створюючи враження, що вони не схильні до самоаналізу та рефлексії, з іншими студентами перебувають у відносинах «відчуженості». Над своїм професійним майбутнім не замислюються, сподіваючись на щасливий випадок [6].

Виникнення типології студентів вишів було спричинено змінами, які сталися у вищій освіті в Америці з моменту створення в 1636 році Гарвардського університету. Метою створення класифікацій студентів було узгодження потреб студентів із програмними вимогами університетів для розробки й реалізації програм, підвищення студентської успішності, особистісного розвитку та набуття досвіду [7].

Однією з найцитованіших типологій студентів у США є типологія Кларка і Трау (1966), що базується на ідентифікації студента з навчальним закладом і залучені студентів до навчального процесу. Названі дослідники виявили чотири домінуючі групи студентів – академічну, колегіальну, професійну та нонконформістську. При цьому академічна й колегіальна групи ідентифікують себе з навчальним закладом і залучаються до навчального процесу. Єдиною відмінністю між ними є те, що студенти академічної групи надають перевагу науковим питанням, а студенти колегіальної групи меншою мірою зацікавлені в науковій роботі, але беруть активну участь у соціальній сфері студентського життя. Студенти професійної групи розглядають ВНЗ як етап для отримання гарної роботи і, як правило, не беруть участі в позанавчальній діяльності. Нонконформісти більше пов'язують себе з позауніверситетськими групами, які орієнтовані на мистецтво, літературу та політику [9].

Дещо іншу класифікацію типології студентів подає Х. Хоровітц, яка вивчала студентів коледжу й представників студентських субкультур в історичній перспективі. Вона поділяє студентів на чотири типи: аутсайтери, коледжмени, нью-аутсайтери та повстанці. Аутсайтери, на її думку, серйозно ставляться до наукової роботи, у той час як коледжмени більше зацікавлені в соціальному житті в коледжі. Нові аутсайтери серйозно ставляться до наукової роботи, але більше турбуються про своє майбутнє робоче місце після закінчення коледжу. Повстанці стурбовані соціальними питаннями в коледжі та за його межами [11].

Кух, Ху і Веспер у 2000 році розробили типологію на основі якості зусиль студентів, витрачених на освітню, цілеспрямовану діяльність, і на зв'язку між цілями студентів і отриманими у виші результатами. Використовуючи факторний і кластерний аналізи, ці вчені виявили десять основних груп:

невмотивовані (disengaged), реконструктори (recreators), соціалізатори (socializer), колегіали, учені, індивідуалісти, артисти, старанні (grind), інтелектуали та ортодокси. Більшість типів цієї типології мають дещо спільне з вищеназваними типами, а новим є те, що типи студентів пов'язані з особливостями поведінки та самовизначення [13].

Чжао, Гоньей і Кух у 2003 році зробили кластерний аналіз серед випадкових студентів старших курсів для створення психографічної типології. За допомогою цього аналізу вони вивели вісім основних типів студентів, серед яких виділяються: нон-ортодокси, колегіали, професіонали, ортодокси, старанні, вчені, максималісти й невмотивовані. Група нон-ортодоксів була новою, до неї ввійшли студенти з середньо-низькою соціальною та академічною діяльністю, які часто спілкуються з людьми, що мають різне походження й наміри. На думку вчених, за останні десять років зросла кількість студентів-заочників, що може частково пояснити появу цієї нової групи нон-ортодоксів [15].

Ху Цзінътао і Мак Кормік у 2011 році за допомогою поведінкових аналізів студентів зменшили кількість типів до семи, вилучивши тип професіоналів. Також було доведено, що окремі типи є більш успішними у виші, оскільки вони проводять свій час, зосереджуючись на освітніх видах діяльності [13].

П. Бар розробив типологію студентів, яка базується на виборі студентами предметів і реалізації навчання, що дало йому можливість поділити студентів на шість груп: трансфери, професіонали, дроп-інери (drop-in), вільні слухачі, експериментатори та пошукувачі. Так, дроп-інери вивчають дуже мало предметів, студенти трансфери вибирають багато предметів, які входять до трансферного циклу, професіонали обирають предмети спеціального циклу, представлені у вишах, де вони навчаються. Студенти-вільні слухачі обирають більше предметів за вибором, експериментатори обирають спеціальності, на яких буде менше предметів і років навчання, маючи при цьому, відповідно, низький рівень знань. Студенти-пошукувачі обирають майже весь список предметів, який пропонує університет на певній спеціальності, але в результаті також мають невисокий рівень наприкінці навчання [8].

Цікавим дослідженням можна вважати роботу О. Бутовської, яка не тільки розробила типологію студентів, а й визначила, які спеціальності обирають різні типи.

Так, на її думку, серед студентів, які обирають факультети психології, журналістики, юриспруденції, педагогіки домінують типологічні характеристики, що відповідають типу «винахідник, конструктор, художник».

Вони емоційні, мають багату уяву, просторове бачення, одержимі власними оригінальними ідеями, частіше належать до групи інтровертів і, як «інтуїтивний тип», живуть за власними нормами, важко сприймають зовнішні впливи.

У цій групі також є студенти «тривожно-недовірливого» типу. Вони мають різноманітні здібності – від прикладного мистецтва до літературного. Цьому типу зазвичай тісно в рамках однієї професії, вони можуть мати хобі, яке може бути для них другою професією, також їм нескладно поміняти професію на абсолютно протилежну, проте вони часто сумніваються в собі. Не переносять безладу та бруду, що завжди є причиною конфлікту з іншими. Від інших типів відрізняються підвищеною ранимістю й потребують періодичного підбадьорювання. При виборі спеціальності практично немає мотивів «престижу», але більше виражені мотиви «обов'язку й відповідальності».

Студентів, що обирають юридичні спеціальності, можна характеризувати виразом «усе й одразу». Вони, порівняно з іншими, мають найвищі результати за напрямками: «результат», «альтруїзм», «влада» та «гроші». Головною цінністю для студентів, що обирають спеціальність журналіста, є свобода, а найвищим показником – спрямованість на «егоїзм».

Серед студентів-психологів здебільшого виявляється спрямованість на «процес», тому вони менше замислюються над досягненням результату, отже, їх процесуальна спрямованість часом перешкоджає їхній результативності. Вони більше зацікавлені самою справою, а для досягнення мети потрібно багато рутинної роботи, негативне ставлення до якої вони не можуть подолати.

Студенти, що обирають гуманітарні спеціальності, зокрема філологічні, історичні та міжнародні комунікації, мають великий потенціал самореалізації та самовдосконалення. Суперечливою є відсутність мотивів «престижу» на тлі більш вираженої мотивації «благополуччя». Структура навчальної мотивації студентів цієї групи має середні показники по університету.

Більшість «студентів-істориків» належить до типу особистості «керівник», що є найвищим у відсотковому плані серед усіх спеціальностей, але в них менше за всіх виражена спрямованість на «гроші».

На філологічному факультеті більшість студентів належить до типу «відповідальний виконавець». Студенти, які обирають спеціальність «іноземні мови» та «міжнародні комунікації», належать до типу «інтуїтивний» (найвищий відсоток серед усіх факультетів). Вони легше переключаються з однієї діяльності на іншу, мають підвищену чутливість

до новизни, альтруїстичні, часто проявляють турботу про інших, мають образну уяву, але часто створюють свої норми моралі. «Студенти-філологи» мають внутрішній самоконтроль, негативно реагуючи на посягання, що стосуються їхньої волі. «Студенти-іноземці» та майбутні фахівці міжнародних комунікацій мають один із найвищих показників спрямованості на «процес».

Студенти, які обирають професії, пов'язані з точними науками та інноваційними технологіями, екологією та природничими науками, відповідають таким типам особистості: «тривожно-недовірливий», «учений», «керівник» і «відповідальний виконавець». Цей тип студентів більше орієнтований на «гроші», ніж на «владу».

«Тривожно-недовірливий» тип студентів найбільше представлений на екологічних спеціальностях і природничих факультетах, але є певна кількість осіб, які відповідають типам «керівник» і «відповідальний виконавець». Вони мають найбільш виражену спрямованість на «свободу».

Серед студентів, які обирають спеціальності, пов'язані з точними науками та інноваційними технологіями, й переважає тип «учений». Для них характерна душевна рівновага, вони вміють раціонально використовувати свій час, із легкістю абстрагуються від реальності та володіють «концептуальним розумом», відрізняються здатністю розробляти свої теорії. Серед інших, ці майбутні фахівці мають найвищий показник спрямованості на «процес».

Майбутні фахівці, які обирають спеціальності творчої спрямованості, такі, як дизайн і візуальні мистецтва, культура й музичне мистецтво, більше орієнтовані на «вміння робити справу», мають високий рівень професіоналізму, орієнтовані на «працю», характеризуються почуттям високої відповідальності й вимогливості до себе та інших. Серед типологічних характеристик домінує тип

«керівник» і «відповідальний виконавець», але при прийнятті відповідальних рішень ці люди часто вагаються. Високий відсоток студентів спеціальностей «дизайн» і «візуальні мистецтва» належить до типу «вчений» (29,41%), але серед них зовсім не представлений тип «винахідник, конструктор і художник».

Ця група студентів також має високий рівень саморозвитку, самовдосконалення та досягнення успіху, проте в них цілком відсутні комунікативні мотиви [16].

Висновки. Наведені вище класифікації дають змогу уявити портрет майбутнього фахівця, його уподобання та вимоги. Найбільш важливими навичками для здобуття вищої освіти студенти вважають формування критичного мислення, уміння розв'язувати проблеми й здатність до аналізу та синтезу інформації, при цьому найбільшу перешкоду для студентів вищих навчальних закладів становить недофінансування їхньої професійної підготовки. Так, зокрема, основними внутрішніми факторами, що обмежують здатність до змін, студенти називають брак коштів та інституційний опір.

Що ж до розробки програм формування духовно-моральних цінностей майбутніх фахівців гуманітарних спеціальностей, то варто зазначити, що у студентів усіх типів духовно-моральні цінності можна сформулювати, використовуючи різні засоби. Так, наприклад, у студентів гуманітарних спеціальностей, які більше схильні до моральної поваги, формування цінностей слід виховувати через такі види мистецтва, як література та фольклористика, тоді як у студентів мистецтвознавчих спеціальностей – через візуальні мистецтва, зокрема музику та живопис. Студенти, які обирають точні науки, більше схильні до прагматичного аналізу, тому формування духовних цінностей у цієї категорії слід виховувати за допомогою наукових досліджень, а також диспутів і дискусій.

Список використаних джерел

1. Алексеева В. Г. Место ценностных ориентаций в построении типологии личности / В. Г. Алексеева // Социологические исследования. – 1980. – № 1. – С. 41–45.
2. Лисовский В. Т. Личность студента / В. Т. Лисовский, А. В. Дмитриев. – Л.: Изд-во Ленинградского университета, 1974. – 784 с.
3. Психологический словарь / Под ред. В. П. Зинченко, Б. Г. Мещерякова. – [2-е изд., перераб. и доп.]. – М.: Педагогика-Пресс, 1996. – 440 с.
4. Социология молодежи: учебник / Под ред. проф. В. Т. Лисовского. – СПб.: Изд-во С.-Петербург. ун-та, 1996. – 460 с.

References

1. Alekseeva, V. G. (1980). Place of value orientations in the construction of personality typology. *Sotsiologicheskiye issledovaniia*. 1. 41–45. [in Russian].
2. Lisovskii, V. T. (1974). *The identity of the student*. Leningrad: Publishing House of Leningrad University, 1974. – 784 p. [in Russian].
3. *Psychological Dictionary*. (1996). Edited by V.P. Zinchenko, B.G. Meshcheriakova. 2nd ed., rev. and add. – Moscow: Pedagogika-Press. [in Russian].
4. *Sociology of Youth: Textbook* (1996). Edited by prof. V.T. Lisovskii. Saint-Petersburg: Publishing House of St. Petersburg University. [in Russian].
5. Stoliarchuk, O. A. (2014). Typological features of modern students. *Problems and prospects of*

5. Столярчук О. А. Типологические особенности современных студентов / О. А. Столярчук, А. Литаш // Проблемы и перспективы развития науки в начале третьего тысячелетия в странах СНГ (30–31 марта, 2014): сб. научных трудов. – Переяслав-Хмельницкий, 2014.
6. Практическая психология для преподавателей / М. К. Тугушкина. – М.: Информационно-издательский дом «Филинь», 1997. – 328 с.
7. Association of American Colleges and Universities. Greater Expectations: A New Vision for Learning as a Nation Goes to College. Washington, DC: Association of American Colleges and Universities, 2002.
8. Bahr P. R. The Bird's Eye View of Community Colleges: A Behavioral Typology of First-Time Students Based on Cluster Analytic Classification. *Research in Higher Education*, 2010. – P. 724–749.
9. Clark B. R. and Trow M. The Organizational Context. In T. M. Newcomb and E. K. Wilson (eds.), *College Peer Groups: Problems and Prospects for Research* (pp. 17–70). Chicago: Aldine, 1966.
10. Hall G. Stanley *Youth: Its Education, Regimen, and Hygiene* / Granville Stanley Hall. – Fairford: Echo Library, 2006. – 236 p.
11. Horowitz H. L. *Campus Life: Undergraduate Cultures from the End of the Eighteenth Century to the Present*. – New York: Knopf, 1987.
12. Hu S. and McCormick A. C. An Engagement-Based Student Typology and its Relationship to College Outcomes // Paper presented at the annual forum of the Association for Institutional Research. – Toronto, May 2011.
13. Kuh G. D., Hu S. and Vesper N. They Shall Be Known by What They Do: An Activities-Based Typology of College Students // *Journal of College Student Development*. – 2000. – 41(2). – P. 228–244.
14. Rice F. P. The adolescent: development, relationships and culture / F. Philip Rice. – Boston. – Massachusetts: Allyn and Bacon, 1975. – 460 p.
15. Zhao C., Gonyea R. M. and Kuh G. D. The Psychographic Typology: Toward Higher Resolution Research on College Students // Paper presented at the annual forum of the Association for Institutional Research – Tampa, Fla., May 2003.
16. <http://cyberleninka.ru/article/n/struktura-motivatsii-obucheniya-studentov-gumanitarnogo-vuza> *science development at the beginning of the third millennium in the CIS countries (30-31 March, 2014). Collection of scientific works. Pereiaslav-Khmel'nitskii*, 2014. [in Russian].
6. *Practical psychology for teachers*. (1997). Moscow: Information and Publishing House "Filin". [in Russian].
7. *Association of American Colleges and Universities. Greater Expectations: A New Vision for Learning as a Nation Goes to College.* (2002). Washington, DC: Association of American Colleges and Universities. [in English].
8. Bahr, P. R. (2010). *The Bird's Eye View of Community Colleges: A Behavioral Typology of First-Time Students Based on Cluster Analytic Classification*. *Research in Higher Education*. 51. 724–749. [in English].
9. Clark, B. R., and Trow, M. (1966). *The Organizational Context*. In T. M. Newcomb and E. K. Wilson (eds.), *College Peer Groups: Problems and Prospects for Research*. Chicago: Aldine. [in English].
10. Hall, G. Stanley. (2006). *Youth: Its Education, Regimen, and Hygiene*. Granville Stanley Hall. Fairford: Echo Library. [in English].
11. Horowitz, H. L. (1987). *Campus Life: Undergraduate Cultures from the End of the Eighteenth Century to the Present*. New York: Knopf. [in English].
12. Hu, S., and McCormick, A. C. (2011). "An Engagement-Based Student Typology and its Relationship to College Outcomes." Paper presented at the annual forum of the Association for Institutional Research, Toronto, May 2011. [in English].
13. Kuh, G. D., Hu, S., and Vesper, N. (2000). *They Shall Be Known by What They Do: An Activities-Based Typology of College Students*. *Journal of College Student Development*. 41(2). 228–244. [in English].
14. Rice, F. P. (1975). *The adolescent: development, relationships and culture*. Boston. – Massachusetts: Allyn and Bacon. [in English].
15. Zhao, C., Gonyea, R.M., and Kuh, G. D. (2003). *The Psychographic Typology: Toward Higher Resolution Research on College Students*. Paper presented at the annual forum of the Association for Institutional Research, Tampa, Fla., May 2003. [in English].
16. <http://cyberleninka.ru/article/n/struktura-motivatsii-obucheniya-studentov-gumanitarnogo-vuza> [in Russian].

Рецензент: Москальова Л.Ю. – д.пед.н., професор

Відомості про автора:
Гуров Сергій Юрійович
 serggurov@mail.ru

Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького
 вул. Леніна, 20, м. Мелітополь,
 Запорізька обл., 72312, Україна
 doi:10.7905/нвмдпу.v0i14.1065

Матеріал надійшов до редакції 02.03.2015 р.

Подано до друку 14.04.2015 р.